ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

ՀԱՏՈՐ Ե· 1886 ՏԵՏՐ 3

ԼՈՒՍԻՆՆ ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ԽՆԴԱՑ

Աստեղագէտը , այն հմուտ մարդիկը , այս մասին բան մը չ'են ըսեր , բայց դուք անշուշտ նշմարած էք որ , լուսինը կը խնդայ :

Ինչո՞ւ կը խնդայ :

Շատ անգամ մտածեր եմ ասոր վրայ , և կը կարծեմ որ վերջապէս յաջողեցայ հասկնալու : Երբ գիշերն պայծառ է , Լուսինը վերէն շատ բաներ կը տեսնէ , և եթէ այնարհի վրայ անցած դարձածները ապ.կ մը տեսնելու ըլլայ , խնդալու առիթներն չ'են պակսիր իրեն : կարծեմ թէ աւելցնէդ ալ երբեմն , երբ օդը գեղեցիկ է , իրիկուան պարտէզին մէջ կամ ճամբու մը վրայ վազած էք . այն միջոցին Լուսնին հետ խաղացած էք երբեք :

Շատ զուարճալի բան մ'է այս :

Երբ վազէք , Լուսինն ալ ետևնուդ կը վազէ , երբ չնչասպառ կանգ առնէք , նա երեսնուդ կը խնդայ . եթէ նորէն սկսիք վազել , ան ալ կը վազէ : Այն պահուն ամպ մը կ'անցնի . . . Լուսինը պահ մը կ'աներևութանայ , դուք զինքը կը փընտռէք , նա ամպին ետևէն կը ծիծաղի որ այս խաղը խաղաց ձեզ :

Խոհեմութիւն չէ վաղած ատեն դէպ ի վեր նայիլ :

Երբեմն կը պատահի որ կ'իյնաք :

Եթէ քալէ էք , խնդալով ոտքի կ'ելլէք , և Լուսնին նայելով կը տեսնէք որ նա ևս ձեզի հետ կը խնդայ :

Բայց չըլլայ որ լալով ոտքի ելլէք :

Վասն զի այն ատեն անոր խնդուածքն հեգնական կ'ըլլայ , և իւր աչացը մէջ կարծես սա խօսքը կը կարդացուի .

— Բէօ՛հ , անմիտ տղայ :

Եւ այնքան կը խնդայ որ , կարծես թէ քա՛ն քա՛ն սիրտ ձգէ :

Մտածեցէք թէ ի՛նչ դիտողութիւններ ընելու կարող է նա իւր ճառագայթներովը , որք ամէն տեղ կը մտնեն :

Մէկ իրիկուան մէջ ո՛րքան տղոց խելօք կամ չար ըլլալը կը հասկնայ : Ո՛րքան տղաք կը հանդիպին իր աչացը երկար ճամբորդութեանցն ատեն , մորքրիկ Պոլսեցիէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկայի կամ Աւրիկէի մորքրիկ խաւիղիկը , որու դէմքը պղտիկ մրօտ լուսնի կը նմանի :

Մեզի չի վերաբերիր թէ ի՛նչ կարծիք ունի խաւիղիկ տղոց վրայ , մեր վրայ երածած դիտողութիւններն բաւական են մեզ :

Փոքրիկ Մարգարիտ կ'ուզէ լուսին եղած իրիկուն մը պարտէզը չրջագայել , որպէս զի օգ առնէ :

Ինքզինք քաջասիրտ կը գտնէ այս պըտոյտն ընելու : Հազիւ իւր առաջին քայլերն առած էր , սարսափն զինքը կը պատէ . մեծամեծ ուղտեր , ահեղի ճիւաղներ կ'երեւին աչքին : Զորս կողմը չղուքներ , որոտումներ և փսփսուքներ կը լսուին : Ոտքերը կը դողան , նայուածքը զարհուրելի կերպարանք մը կ'ստանայ , և պոռալով դէտին կը գլորի :

Մայրիկը կը վազէ , սարսափահար Մարգարիտը կը վերցնէ , և կը հարցնէ թէ՝ ինչո՞ւ այդպէս կը պօռար :

Ձիշդ այն միջոցին լուսինը կ'երեւայ ծիծաղադէմ և մտիկ կ'ընէ :

Մարգարիտա , երբ տեսած ուղտը , իւր ահեղի ճիւաղներ կը ցցնէր իր մօր , լուսնի լուսով կը տեսնէ թէ ահագին ուղտը պարտէզին անկիւնը մեծցած սալորենին է , իսկ ահագին ճիւաղը չահոքարմի թաղարն , իսկ որոտումները , չղուքները , չորս կողմը լինկած չոր տերևներուն հանած ձայնն էր :

Այոյաւ Մարգարիտ , իսկ լուսինն իւր ամենաբարձր և ծաղրական ձայնով ծիծաղ մ'է ձգեց . և ինչո՞ւ համար չծաղրէ :

Նա շատ կը դիտէ զմեզ . երբ խելօք

ըլլաք՝ նա ձեր բարեկամն է, բայց չար ու անկիրթ տղաքը չի սիրեր։

Իմ Յովհաննա բարեկամուհիս շատ վախկոտ է։

Սենեկին մէջ առանձին է, ճրագը դուրս հանեցին։ Լուսնի մէկ ճառագայթն պատուհանէն ներս կը մտնէ. այդ ճառագայթը բաւ չէ սրահդ սենեակը լուսաւորելու, բայց բաւ է իրեն խելքը տարօրինակ բաներ ցուցունելու, անանկ ահարկու ձեւեր, որք ցերեկը բնաւ չ'են տեսնուիր և զորս վախկոտները միայն կը տեսնեն։

Դարանը փիղ մը կ'ըլլայ. ան վրայինը ի՞նչ է։ Ինչ մ'առաջ ջուրի սրուակն էր, բայց յորմէ հետէ մեր վախկոտն առանձին ու մութը մնայ, սրուակը երեւակայական կենդանիի մը վերածուեցաւ, կլոր գլխով և երկայն վզով, որ պատին վրայ շուք կը ձգէ։

Շատ պարզ կ'ըլլար որ Յովհաննա ինքնիրեն ըսէր. — դիտեմ որ այս փիղը իմ դարանս է, և այս երկայնավիզ կենդանին ալ՝ ջուրի սրուակս։ Բայց փոքրիկ վախկոտը խելքը կը կորսնցնէ. մտքէն անանկ բաներ կ'անցնին, որոնց տեղը չ'կայ։

Կը խեղդուի. կ'ուզէ պօռալ, բայց չի համարձակիր։

Վերջապէս վերմակին տակ կը կծկուի և չունչը կը բռնէ, կարծես թէ այն անշնաս դարանը կ'ուզէ իւր վրայ յարձակիլ և զինքը կլլել։

Եւ լուսինը բոլոր ատենը կը տեսնէ։

Ի՞նչպէս կ'ուզէր որ չի խնդայ։

Բնականաբար կը խնդայ, ինչպէս որ մենք ևս պիտի խնդայինք, երբ ատանկ անմիտ տղիկ մը տեսնէինք։

Չ'եմ ուզեր ենթադրել որ ձեր մէջը վախկոտ տղայ մը գտնուի։ Բայց դիտեմ տղաքներ որ, թէև այս պակասութիւնը չունին, բայց ուրիշ պակասութիւններ շատ ունին։

Տղաքներ կը ճանչնամ որ բարկացոտ են, ոմանք յամառ, ոմանք ծոյլ. Լուսինն ալ կը ճանչնայ զանոնք, վասն զի անանկ տեսարաններուն ականատես կ'ըլլայ, որք իւր երկրացի դրացիներուն վրայ շատ բաներ մտածել կ'ուտան իրեն։

Իրիկուան, ձեր պառկելու ժամուին, շատ հետաքրքրական տեսարան մը կը պարզուի իւր դէմ։

Տղուն մէկը չի հնազանդեցաւ, երբ իրեն ըսին որ երթայ պառկի, և սակայն թիկնաթոռին վրայ կը քնանայ։

Պէտք է զինքն արթնցնել, կը մռլտայ։ Դայեակը կը գրկէ զինքը. նա կը դիմադրէ, ոտքերն ու թեւերը կը շարժէ եւ սատանի պէս կը պօռչտայ։

Զինքը կը հանուեցնեն, կուլայ։

— Ինչո՞ւն է։

Դայեակը իւր դիչերապգեստը կը հագցնէ. նորէն կուլայ, և այդ վիճակին մէջ շատ ծաղրելի կերպարանք մը կ'առնէ։

Լուսինը զայս տեսնելով այնքան կը զուարճանայ որ, աստղերուն մէջ ինքնիրենը պարելը կուգայ։

Փիչ մ'անդին շատ պատուհաններով մեծ չէնք մը կայ. Լուսինը հետաքրքրութեամբ ներս կը նայի։

Այս չէնքը վարժարան մ'է։

Բոլոր աշակերտք զանգակին ձայնն առնելով, սանդուխէն վեր ելեր ու ննջարանը մտեր են։

Մէկ երկու վայրկեանի մէջ իւրաքանչիւրն իւր անկողինը կը մտնէ, ինչպէս մուկ մը իւր ծակը կը մտնէ։

Կառավարիչն հոն ըլլալուն, ձայն չ'են հաներ։

Բայց կառավարիչը գնաց. նայիս գլուխ մ'է ելաւ վերմակին մէկուն տակէն, ատա ուրիշ մը։ Դեռ քուն չ'ունին և աքանչելի լուսին մ'ալ կայ։

Դրացիները իրարու հետ կը խօսակցին ի սկզբան կամաց. քիչ քիչ սիրտ կ'առ-

նեն, և չըուկը կը մեծնայ։

Մէկ մ'ալ նայիս մեծ տեսարան մ'է կը պարզուի։

Պօղոս պատին վրայ չուքեր կ'ընէ իր գդակովը և ձեռքերը գլխէն վեր բարձրացնելով։

Անդին չընկոց մ'է կը բրթի։ Պօղոս գլխուն բարձ մը կերաւ. չ'գիտեր թէ նետողն ով է, և ինքն ալ բարձը կ'առնէ ու ննջարանին մէկ կողմէն միւսը կը նետէ։

Ընկերներէն մին կը բռնէ զայն և կը սկսին իրարու նետել։

Դժբաղդաբար չատ բարձր կը խնդան, և կառավարիչը կը հասնի։

Բոլոր դպրոցները վերմակներուն տակ կը մտնեն, բայց Յակոբ ոտքի վրայ՝ իր բարձը կը բնաւէ. կառավարիչը զայն կը ճանչնայ և յաջորդ օրուան համար 100 տող օրինակութիւն կուտայ անոր իպատիժ։

Յակոբ քիմքը բերանը կը ծռմռկէ եւ առանց ձայն հանելու՝ անկողնին կը մտնէ։

Կառավարիչը դուրս կ'ելնէ, նորէն ոմանք կը խնդան ցած ձայնիւ, ապա քիչ քիչ լռութիւն կը տիրէ և խորդալուբ ձայն միայն կը լսուի։

Լուսինն անոնց վրայ չատ խնդաց. հիմա նորէն իր ճամբան կը շարունակէ։ Ջուլի տան մէջ երկու սիրուն տղաք կան. Լուսինը զանոնք չատ կը սիրէ. կը վախճագի երկար ատեն կենալ անոնց պատուհանին առջեւ, նախ գի նոքա իր լաւագոյն բարեկամներն են։

Ամառը, անոր լուսոյն հանդարտ խաղեր կը խաղան, իրիկուան չեն վախնար պարտէզին մէջ զուարճանալու, երբ իրենց բարեկամը գիրենք կը լուսաւորէ, ատեն ատեն անոր կը դոչեն. — բարի երեկոյ, տիկին Լուսին։ Նա չի կրնար պատասխանել իրենց, բայց նորա զուարթ ու գոհ դէմքէն կը հասկնան որ ըսածնին լսեր է։

Ասպա կը դիտեն Լուսնին չուրջը ընթացող ամպերը։

— Սոքա արձաթէ են, կ'ըսէ վոքրիկ քոյրն։

— Լուսինն է պանոնք լուսաւորողը, կ'ըսէ եղբայրը իր բացատրութիւն. տես այս իրիկուն ի'նչ փայլուն է։

Երբ պիրենք կանչեն, չուտ մը տուն կը դառնան, ամէն ատեն, առանց ո'և է առարկութիւն ընելու, կը հնազանդին իրենց ծնողաց մէկ նշանին. անուշութեամբ գիշեր բարի կ'ըսեն մեծերուն և ապա սենեակնին կ'երթան։

Այն ատեն պատուհանը կը վազեն, և դեռ վարագոյրները չի գոցուած, վերջին անգամ մ'ալ կը գոչեն Լուսնին։

— Բարի գիշեր, տիկին Լուսի'ն։ Եւ Լուսինը վերստին կը ժպտի իրենց, ու երբ վարագոյրները քաշուին, «վաղը նորէն պիտի տեսնեմ պիրենք» ըսելով կը մխիթարուի։

Կարելի է երբեք չ'էիք կարծեր որ Լուսինը այսպէս կը հսկէ վրայնիդ։

Ահա՛ հիմայ խնացաք։

Յուսամ թէ ուրիշ անգամ եւս առիթ պիտի ունենայ ձեր անմտութեանց վրայ խնդալու, եթէ դէմդ ուղղելու չաչխատիք։

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Որչափ որ ապրիս, չանայ անձդ կըրթելու։

ՍՈՂՈՆ

— Երբ մարդ մը կ'երեւակայէ թէ ամենէն մեծ երջանկութիւն կեանքն է, այն մարդ որ իր հոգին կ'ապականէ։

ՊՂԱՏՈՆ

1889ի ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԻՍԻՆ ՀԱՄԱՐ ՇԻՆՈՒԵԼԻՔ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

1879ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսական ճարտարութեան առաջին արուեստահանդէսը կառավարութեան հրամանաւ։ Այդ թուականէն ի վեր Ֆրանսա ունեցաւ տասըն և չորս հատ ուրիշ նշանաւոր արուեստահանդէսներ, որք թէպէտ ի սկզբան ազգային՝ բայց յետոյ եղան միեզերական և իրենց մէջ հիւրընկալելին աշխատութեան բազմատեսակ արդիւնքները։ Բարիզու 1855ի արուեստահանդիսին մէջ ի տես դրուեցան բովանդակ աշխարհի հրաշակերտները· կարելի չէ երբէք մոռնալ այն անհուն յաջողութիւնը, զոր 1878ի վերջին միեզերական արուեստահանդէսն գտաւ և որոյ վրայ աւելորդ է աստ երկարօրէն խօսիլ։ Ինչպէս որ չատ լրագրաց մէջ ծանուցուեցաւ, յառաջիկայ միեզերական արուեստահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 1889ին։ Հաւանական է թէ պիտի դերազանցէ իր կարեւորութեամբն ցարդ տեղի ունեցած արուեստահանդէսները։ Առանց աստ մի առ մի յիշելու արուեստահանդիսին հաստատման համար պատրաստուած տարբեր յատակագիծերն, զորս այդ նպատակաւ հաստատուած մասնախումբ մը պաշտօն ստացած է ուսումնասիրելու, պիտի ներկայացնեմք այժմ մեր ընթերցողաց կարի յանդուգն, տարօրինակ և հետաքրքրաշարժ ծրագիր մը, զոր Ֆրանսացի հանրածանօթ երկրաչափ Պ. Էյֆէլ մտադիր է պատրաստել 1889ի արուեստահանդիսին համար։

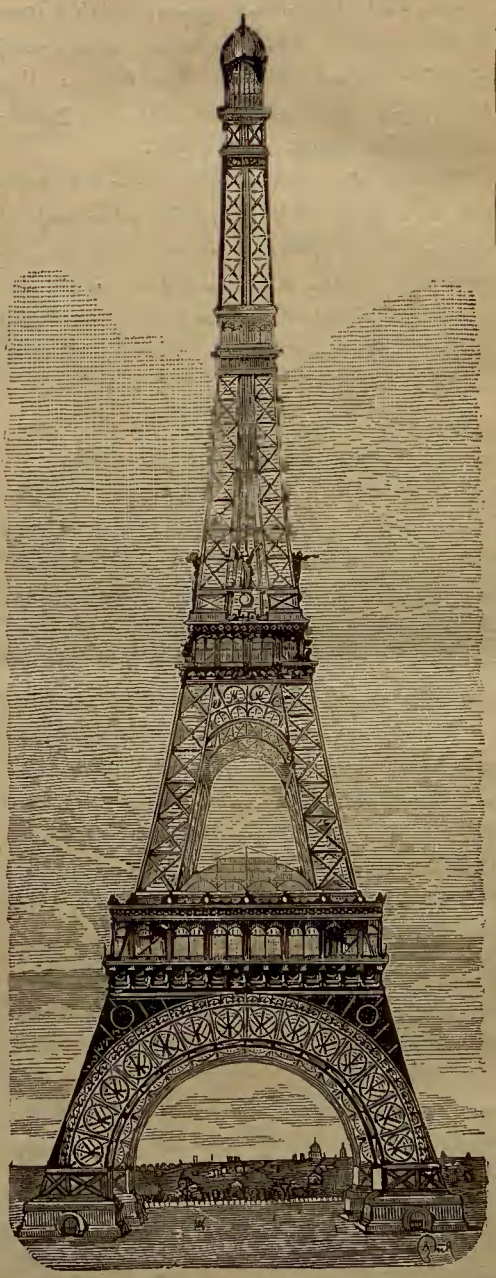

Այդ զարմանալի խորհուրդն կը կայանայ հաստատման մէջ այնպիսի հսկայ աշտարակի մը, որոյ երկրիս երեսէն ունեցած բարձրութիւնը 300 մէթրի պիտի հասնի։ 1875ին, Ֆիլատէլֆիոյ արուես-

տահանդիսին համար հոյակապ չէնքեր կառուցած ժամանակ, լրագրաց մէջ 1000 մէթր բարձրութիւն ունեցող աշտարակի մը չինութեան խնդիր ծագեցաւ։ Այս խորհուրդ չիրականացաւ։ Այժմ Ֆրանսա ի դործ պիտի դնէ զայն։

Մինչեւ մեր օրերը կառուցուած բոլոր չէնքերը վկայ են թէ որքան դժուարին է առաձգներով չինել մի այնպիսի չէնք, որ 150-160 մէթր բարձրութիւն ունենայ։ Արդարեւ հետեւեալ ցուցակը կարէ մեզ այս մասին կարեւոր տեղեկութիւններ տալ։

Ֆլօրենի Մայր եկեղեցին 139 մէթր, Ռուէնի Մայր եկեղեցին 150 մէթր, Եգիպտոսի մեծ բուրգը 146 մէթր, Սթրազպուրկի Մայր եկեղեցին 142 մէթր, Վիէննայի Մայր եկեղեցին 138 մէթր, Հռովմայ Ս. Պետրոս եկեղեցին 132 մէթր, Էնվալիտներու զանգակատունը 105 մէթր Բարիզու Նօթր Տամ եկեղեցւոյն աշտարակներն 60 մէթր բարձրութիւն ունին։

Վերոյիշեալ բարձրութիւնները գերազանցող աշտարակ մը չինելու համար երկաթ գործածելն անհրաժեշտ է, կի երկաթն այն միակ մետաղն է՝ որ ո՛չ միայն չինուածոյն ուղղաձիգ ընդդիմադործութեանց դիմանալու կը ծառայէ, այլեւ կը դիմադրէ հողմոց չարժումէն յառաջ դալիք վտանգաց։ Մետաղական բարդերը որք վերջերս չինուեցան մինչեւ 60 մէթր երկայնութիւն կրնան ունենալ և ճարտարապետութեան արդի վիճակին մէջ զանոնք 80 և մինչեւ իսկ 100 մէթր բարձրութեան կրնայ հասցնել ոք։ Բայց երբ աշտարակին բարձրութիւնը 300 մէթը լինի, յայնժամ խնդիրը բոլորովին կը փոխուի և մեծ դժուարութիւններ կը ծագին, նման այն դժուարութեանց զորս յառաջ կը բերէ 150-300 մէթր երկայնութիւն ունեցող կամուրջի մը չինութիւնը։

Ինչպէս որ մեր պատկերին մէջ կը տեսնուի, փոխանակ գերաններ ուղղաձիգ ուղղութիւն մ'ունենալու, անկիւնային դիրքով հաստատուած են։ Այսպէս է նաեւ ծրագիրը։ Պ. Էյֆէլ, որոնր կառապիթի կամուրջը չինած է, օդնութեամբ Նուկիէ և Բէօխլէն երեւելի երկրաչափաց։

Աշտարակը կը բաղկանայ չորս յարկերէ, որք բուրդի ձեւ մը կուտան չէնքին, և որոնց երեսը կոր է։ Ուստի և աշտարակին պիտի կարենայ դիմադրել ամենաստատիկ հողմոց՝ կոր երեսներ ունենալու համար։ Իւրաքանչիւր յարկ կը ներկայացընէ քառակուսի մաս մը, որ վարէն դէպի վեր երթալով կը նեղնայ և կարծես կը կազմէ վանդակապատ արկղ մ'որոյ յատակը 15 մէթր երկայնութիւն ունի, իսկ վերի գագաթը 5 մէթր։ Այդ գերանները կը միանան վերի մասին մէջ և կը կազմեն քառակուսի տանիք մ'որոյ կողմնական երկայնութիւնն է 10 մէթր։ Այդ չորս յարկերուն մէջ պիտի լինին ընդարձակ սրահներ, որք տարբեր նպատակներու պիտի ծառայեն։

Առաջին յարկի սրահն որ երկրին երեսէն 70 մէթր բարձրութիւն ունի, կը ներկայացնէ 50,000 խորանարդ քառակուսի մակերեւոյթ մը, ինչպէս ամէն յարկերու մէջ, նոյնպէս և վերի յարկին մէջ հաստատուած է մեծ կամար մ'որն որ անհրաժեշտ է աշտարակի մը համար։ Գագաթին վրայ զետեղուած է գմբէթ մը, ուսկից կարէ ոք տեսնել այն ընդարձակ բանօրաման, որ կը պարզուի դիտողին աչքոյ առջեւ։

Այս աշտարակն իւր այս հսկայական դիրքովն անշուշտ իւր վրայ պիտի դրաւէ ամենուն ուշադրութիւնը և դարուս ճարտարապետական ամենայանդուգն գործը պիտի լինի։ Զանազան գործածութեանց մէջ պիտի մտնայ զորս այժմէն կարելի է դուշակել։

Ռազմագիտական դիտարան. — Պատերազմի ժամանակ այս աշտարակին բարձունքէն պիտի տեսնուին թշնամւոյն բոլոր դործողութիւնները 60 քիլօմէթր շրջանակի մը մէջ։

Տեսողական հեռագրով հաղորդակցութիւն. — Հեռագրաց թելերուն ջնջման և պաշարման միջոցին պիտի կարէ ոք տեսնել այն ընդարձակ տարածութիւնը, որ կը տարածուի Բարիզու և Հռովմայի մէջ։

Օդերեւութաբանական դիտարան. — 300 մէթր երկայնութիւն ունեցող այս տեսակ դիտարան մը դարձ դոյութիւն ունեցած չէ, և այս բարձրութեամբ մթնոլորտին հոսանաց ատտկութիւնը և ուղղութիւնը դարձ չափուած չէ։

Աստեղագիտական դիտարան. 300 մէթրը բարձրութիւն ունեցող հսկայ աշտարակի մը շուրջը եղող մթնոլորտին պայծառութիւնը թոյլ պիտի տայ աստղաբաշխին զննելու ուրիշ խել մը աստղեր զոր կարելի չէ տեսնել Բարիզու մշուշապատ հորիզոնին վրայէն։

Ելեքտրական լուսավառութիւն. — Այս աշտարակին վրայ հաստատուելով ելեքտրական հզօր վառարան մը, ինչպէս որ այժմ Ամերիկայի մէջ կայ, յառաջ պիտի դայ այնպիսի լոյս մը, որոյ առաւելութիւնք բազմաթիւ են և որ դարձ չէ իրականութիւն դտած։

Սոյն հսկայ աշտարակին շնորհիւ բնական գիտութիւնն ալ մեծ յառաջդիմութիւն պիտի ընէ. երկրէս 300 մէթր բարձրութիւն ունեցող վայրի մը մէջ մարմնոյ անկման և արագութեան, կազերու ճնշողականութեան մասին լինելիք փորձերուն շնորհիւ շատ մութ կէտեր պիտի լուսաւորուին։

Ցուսալի է թէ այս աշտարակը ինչ ինչ տեսակէտներով պիտի դերազանցէ Պ. Հանրի Ժիֆարի չոգեչարժ օդապարիկը, որ 1878 ին այնքան մեծ և այնքան օրինաւոր յաջողութիւն մը գտաւ։

Լա Նաթիւռ Մ. Գ. ՄՕՋԵԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Շարունակութ. եւ վերջ, տես տետր 2

Սիրելի ընթերձողներ, քիչ մը երկայնաբան եմ այնպէս չէ՛, այլ միւս չունի, համբերութիւն կ՛ուրվիք, գիտեմ որ Թայմզի, Տիպայի եւ Ալեւելեան Մամլոյ ընթերցողներուն նման անաչառ ու խիստ չէք. Այլ կ՛հաւատամ որ լսելով ինձ գուցէ փոքր ինչ կ՛օգտիք, վասն զի եթէ ինձ պատմուչին այս տեսակ մանկական միջադէպեր վատահ եմ որ աւելի զգոյշ ու խոհեմ տղայ մը պիտի լինէի փորձառու լինելէ առաջ։

Ուստի Բուրաստանի այցելութիւնս լըմնցնելէ առաջ փոքր ինչ եւս խօսիմ։ Ուրիշ անգամ մը ընտանեօք ծովեզր կը պտըտէինք ծանրաքայլ, սկսայ յառաջ անցնիլ և վազվզել ոտնուչ ու ցատկել, խեղճ մայրս ի զուր կրկին ու կրկին պատուիրեց ինձ հանդարտ կենալ։ Արեւը մարը մոտած էր, աշխարհ տարտամ վիճակի մէջ էր, ոչ լոյս էր ոչ մութ, ոչ կը քալէի ոչ կը վազէի, վերջապէս գետնէն բարձր գորչ ու կլոր քար մը տեսայ, մեծ փափաք զգացի վրան ելնել ու ցատկել, եահս դարձայ տեսայ որ մայրս կ՛խօսէր իր ընկերներուն հետ, ուստի աչ ոտքս կլոր ու գորչ քարին վրայ որ դրի, քարէն կատաղի չուն մը ծնաւ և ոտքս փառաւորապէս բերնին մէջն առաւ, սոսկալի ճիչ մ՛արձակեցի, մայրս հասաւ և տղիւ պրծայ չունին բերնէն։ Նոր ու սիրական կօշիկս, դուլպաս պատռեր և միսս ծակուեր էր, և արիւնն կ՛հոսէր այնպէս որ երկիւղն ու ցաւն իրար կ՛յաջորդէին, քանի մ՛օր ոչ միայն ցատկել այլ քալել իսկ չ՛կարողացայ, ա՛լ երեւակայեցէք ցաւս, զղջումս և արտասուքս։ Այնու հետեւ մօրս քովէն երբեք չէի զատուեր։ Եւ նա գոհ էր, միայն

կերակուրներու մասին դժգոհ էր, վասն զի բան չէլ ուտեր և քիչ էին սիրածներս, խիստ փափկակեր, քչակեր կամ լաւ ևս հաճոյակեր կ'ըսէ։ Պահք ընաւ չէլ բռներ, անդիտանալով որ ամեն հասակ իր մեղքերն ունի։

Իմ սովորական կերակուրներս էին, թան, բիլաւ, մաքարոնի, պրգօլա իսկ ձուկ մահու չափ կ'ատէի։ Դիտեմ ազնիւ ընթերցողք որ չ'պիտի սիրէք այս խորթ բառերն բիլաւ, մաքարօնի եւն. բայց ի՞նչ ընեմ խիստ նեղսիրտ եմ, չեմ կրնար չատ մտածել, թող պրագէտներն ու հայկաբաններն աշխատին, աքնին, ճգնին գլուխնին քերեն քերթեն ու գըտնեն այդ բառերուն հայերէններն, ինչ որ ուսոյց իմ դաստատուն այն դիտեմ ես, և եթէ քիչ դիտեմ յանցանքն ի՞մն է, երբ օր մը կը հարցնէի վարժուհիս թէ այս ինչ կամ այն ինչ ընդեղէնին հայերէն անունն ի՞նչ է, այդ բոյսն հայրենիքի մէջ չ'կայ կ'ըսէր, սակայն երբ օր մ'ըսի կրկին իրեն թէ «վարժուհի մեր բնակած երկիրն կայ, ի՞նչ ըսելու է այդ ընդեղէնին», բարակ քսմիթ մը տուաւ ականջիս որու ցաւն դեռ կ'ըզգամ և կէս ժամ ոտքի վրայ կեցուց . . . ա՜հ սիրելի փոքրիկներ քա՛նի անիրաւ պատիժներ կրած եմ . . . ա՜հ զգոյշ եղէք դուք չատ բան մի հարցնէք, թողուցէք որ իրենք խօսին թէ ոչ . . . թող չ'փիրաւորուին Հայ ուսուցիչք և ուսուցչուհիք վասն դի չատ հին բան է իմ խօսածներն, հիմակ գուցէ փոխուած է աշխարհ, հիմակ՝ նոր, դիտուն, ուսումնական, լեզուագէտ, գրագէտ, բանաստեղծ են կ'ըսեն դաստատուներն, այնպէս որ քիչ առնէն մի միայն բանաստեղծներով աշխարհս պիտի լեցուի, մի միայն անոնց քերդուածներն պիտի կարդանք, օդի, ջրի, աննպի պէտք չ'պիտի ունենանք, և եթէ ունենանք իսկ ո՞վ պիտի հայթայթէ վանոնք մեզի, բանաստեղծներն ոչ կերակուր կարող են տալ, ոչ օդ, ոչ ջուր, ոչ հագուստ, վերջապէս անօթի ու մերկ պիտի պտրտինք և այնքան պիտի բարակնանք որ վերջապէս պիտի վերթինք. . . Շատ կայ խօսելիք բայց լռենք. . . .

Ուստի Բուբաստանի Ազնիւ ընթերցողներ դիտէ՞ք ինչպէս բժշկուեցաւ հաճոյակերութեանս ախտն։ Ա՛հա այս ալ պատմեմ. . Օր մը Կ. դիւղն մօրեղբօրս տունն կ'գտնուէի, մեծ պատրաստութիւն կար, բոլոր ընտանիքն իրարանցումի մէջ էր, վերջապէս հասկցայ որ պրօսաւայր մը պիտի երթայինք, ուստի ճամբայ ելանք։

Ամառուան տաք ու կիզիչ օր մ'էր, առանց նախաճաշ ընելու սկսանք քալել ու քալել թէև ունէինք մէկ էշ մը, իսկ մենք քսան եւ հինգ հոգի էինք և պրօսաւայրն բաւականին հեռի էր, ուստի մի առ մի հեծանք երկայնականքին վրայ և մինչեւ որ իմ կարգս եկաւ, ա՛լ հասած էինք. չա՛ր բաղդ։ Ամենքն ուրախ էին, իսկ ստամոքս մեծ կռուի մէջ էր, ապստամբութեան նշաններ, դոռոմ գոչիւններ կար խեղճ ստամոքսիս մէջ, վերջապէս կողովն բացին, սովալլուկ աչերս ալ բացի և միայն խոշոր հայեր ու պատառաքաղներ տեսի, ցէր Աստուած ինչ կ'նշանակէր, հացն պատառաքա՞ղով պիտի ուտէինք։ Այնքան իրարանցումի մէջ էին մայրերն ու օրիորդներն որ ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընէր ինձ։ Այս՝ պարտիզպանին հետ կ'խօսէր, նա՝ պարտիզպանուհիին, ուրիշ մը՝ սաղարթազեղ ծառ մը կ'փնտռէր որու հովանիին տակ պիտի նստէինք, իսկ ես յապուշ կրթած տղոր անոր առաջն կ'անցնէի որպէս զի զգայնեմ Ազնուապայլութեանս ներկայութիւնն, այլ ի զո՛ւր։ Ինչ առնէն պարտիզպանն յաղթական քայլերով մօտեցաւ և Արքիմէտի հվրիքայեց աւելի զօրաւոր

էվրիքա մը գտած, և ի՞նչ սպասած մը ձուկ, հա՛յ սատանն տանի ըսի մտօք։ Ձարպիկ պարտիզպանուհին չուտ մ'եփեց ձուկերն ու բերաւ։ Երբ ամենքն սեղան նստան, դիս ալ հրաւիրեցին, պսպեցի արտօրքս վասն զի մայրս չ'կար, այլ չ'կրցայ նօթուխիւնս տանիլ, մարմրուք կ'գար վրաս . . . ուստի հացն և քանի մը դարչելի ձուկեր առնելով մեկուսի նստայ, փուչեր ունէին ձուկերն ի՞նչպէս ուտէի· ա՛հ չ'գիտէի որ կենայ վշտաբոյս հովին մէջ ամէն ինչ փշալի է . . . այլ կերայ և այդ օրէն սկսայ ամէն ինչ ուտել, թէ ծաղիկ քաղել թէ դժնիկ։ Մնաք բարեաւ սիրելի ընթերցողներ ալ չ'պիտի խօսիմ վասն դի բանաստեղծական արիւնս կարծես թէ բռնելու վրայ է։

Ջմիւռնիա ՀԱՅՈՒՀԻՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ԵՐԿՐԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆ

երկրորդական (scondaire) վարժարանաց համար

(ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆ)

ԸՇԽԱՏԱՍԻՐԱՑ

Վ.ՋԱՆ Ս. ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Ժ. ՏԱԼՍԷՄԻ

Սոյն Երկրաչափութիւնն, որ հանրածանօթ է չափագիտաց ոճանց կողմէ, գնահատուած է իբր յարմարագոյն դասագիրք երկրորդական վարժարանաց համար և կը բաղկանայ երեք հատորէ։

Առաջին հատորն կը հասնի մինչեւ Մակերեսաց չափոխիը, կը բաղկանայ առ նուազն 180-200 էջերէ։

Երկրորդ հատորն կը պարունակէ ամբողջ Մակարդակ երկրաչափութիւնը, հանդերձ գետնաչափութեամբ, և կը բաղկանայ 280-300 էջերէ։

Իսկ երրորդ հատորն կը բովանդակէ ամբողջ միջոցի երկրաչափութիւնը և կը բաղկանայ 340-350 էջերէ։

Երեք հատորներն ալ սիրտի պարուսնակեն իրենց յատուկ գործնական և տեսական բազմաթիւ խնդիրներ։

Ա. հատորը ընդ մամլով

ՇԱՏԱԽՕՍ ԹՈՒԹԱԿՆ

Թուբակ մը կար որ ջրոս բառ
Հազիւ բերնուց էր սորված,
Կ'արհամարեր զով տեսնէր,
Այնջափ իւր քիթն էր մեծցած։
Օր մ'ալ ճայիս այս թուբակ
Ջրգեց գրնաց իւր վանդակ·
Իսկոյն շան մը մօտեցաւ,
Շիտակն ըսեմ, գլխուս ցաւ·
— Ի՞նչ անպիտան ցեղ մ'էք դուք,
Ըսաւ շանը խրոխտալով
Գիշեր ցորեկ կը հաչէք,
Ժամ կը վատնէք կռիւով։
Ես պարսկերեն սորվեցայ,
Առպերենն ալ ճուպի ջուր եմ
Ձակկա ճուկկա կապակկա·
Դեռ քնչէ՞ր կան որ գիտեմ։
Մէյ մ'ալ ճայիս անդիեն
Մեծ կատու մը կատաղի
Յարձակեցաւ տանիքին
Թուչնոյն վրայ ուղղակի.
Բաչ շանը մէկէն օգնութեան վազեց
Կատուին ճանկերուն թուբակն ազատեց·

— Կորի՛ր, ըսաւ քէ ըլլալի պահող քեզ,
Քու լեզուդ ըրած բղնամաճացող փոխարէն
Թող կուտայի որ քիչ մ՚ալ անգղերէն
Դաս առնէիր սոյն անողորմ կատուէն :
Թուբակիճ պէս գոռոզ մարդիկ քանիներ կան
Որ անարգածնուռն կարօտ կըլլան :

ԴԵՂՋԱՆԻԿԻ Մ՚ԻՂՁԵՐԸ

(ԱՌԱԿ)

Կ՚ըսեն թէ՝ օր մը սիրուն դեղին դեղձանիկ մը, յուսահատութեան մը պահուն, գոչեր է· — Երանի՛ թէ մեռած լինէի :

Այս խօսքը, ապերախտ և չարաճճի կատու մը լսած լինելով՝ ըսեր է·

— *Ատոր վրայ բնաւ չեմ զարմանար, սիրելիս : Մեր մէջ այդ վանդակիդ մէջ, և ապահով եղիր որ մեռնիլ փափաքիլն անսովոր բան մը չէ :*

— *Այո՛, պատասխաներ է թռչունը, սիրելի մեռնիմ, մինչդեռ բարեկամներս արեւուն փայլուն ճառագայթներուն և դեղեցիկ ծաղկանց մէջ խայտալով՝ սիրտ զբօսնուն : Մեզք սիրտ լինի ինծի նման քաղցրաձայն երգչի մը մահը, քանի որ բոլոր աշխարհ սիրտ ղրկուի իմ անոյշ և կենսատու ձայնէս :*

— *Այո՛, ճիշդ այդպէս, սիրելիս, պատասխան տուեր է կատուն կեղծ գորովալատութեամբ մը : Ցիրաւի՝ քու ձայնդ բոլոր աշխարհիս միւս ազատ թռչուններէն բարձրաձայն, ներդաշնակ, զմայլելի և քաղցրահնչիւն է : Ըզդտնուիր մէկն, որ քու մեղմաղձոտ ձայնդ ունենայ և անոր հաւասարի :*

— *Ա՛հ, իմիւ թէ մեռած լինէի, կրկներ է թռչունը սրտին խորէն տոտիկ հառաչելով : Թէեւ անոյշ ձայնով զաւեն ոք կ՚զմայլեցնեմ, թէեւ աւետնուն ուշադրութիւնն առ ինձ դրաւած իմ, սակայն այս աւետը աչքիս փուշ մ՚են, քանի որ կեանքս լի է վշտով և տառապանքով, քանի որ խեղճ ու թշուառ բանտարկեալ՚եմ աստ :*

— *Իրաւունք ունիս, սիրելի՛ բարեկամս, պատասխաներ է նորէն կատուն կանգնելով, տեսնելով որ իւր փափաքին պիտի կարողանայ հասնել· եթէ ինձ մօտենաս, կարող եմ միջոցաւ մ՚աղատել զքեզ այդ մութ բանտէդ, և յայնժամ աղատութիւնդ վերստանալով՝ պիտի հրճուիս, պիտի երգես և բոլոր սրտովդ ապրել փափաքելով՝ պիտի զմայլեցընես վերստին զաւեն ոք :*

— *Ինչ, միթէ երազ կ՚տեսնեմ, արդեօք նորէն աշխարհ պիտի մտնեմ ու քաղցրաչունչ ձայնովս պիտի աքանչացնեմ աւեն մարդ, բացագանչեր է դեղձանիկը ուրախութենէն ճչաղելով և խայտալով :*

— *Այո՛, սիրական, պիտի վրկեմ զքեզ այդ տեղէդ, քանի որ ցմիչտ երախտապարտ պիտի մնաս ինձ, պատասխաներ է կատուն կեղծաւորութեամբ մը, որպէս պի չը փախցընէ իր որսը ձեռքէն :— Ապա, իր ճանկերով դեղձանիկը բռնեց ամրապէս և սկսաւ վանդակէն դուրս քաշել· խեղճ թռչնիկը ճիչ մ՚արձակեց անդադար կատուէն մահացու կերպիւ վերաւորուելով : Այս պահուս, ոտքի ձայներ լսուեցան և կատուն իր տէրը տեսնելով՝ բաց պատուհանի մը մէջ խոյս տուաւ հեռանալով իւր ողբերգի և դիւրահաւան զոհին քովէն որ քիչ յետոյ վերջին շունչը տուաւ և մեռաւ ... իր փափաքածին համեմատ, ապա թէ ոչ խեղճ թռչնիկը ճարակ պիտի լինէր չարասէր, որկրամոլ ու ապերախտ կատուին ախորժներուն :*

Շատ անգամ տղայք սոյն դժբաղդ թռչնիկին նման սին փափաքներ կ՚ընեն կամ նեղութեան և կամ յուսահատութեան

մը միջոցին, որպէս թէ երբ այն փափաքն կատարուի, առաւել եւս կ'երջանկանան։ Զոր օրինակ կ'ըսեն երբեմն — չատ յաճախ իսկ — Երանի՛ թէ դպրոց չերթայի. — Այս դասերն ալ ինչ ձանձրացուցիչ գզուելի բաներ են. — Չեմ կարող ընել այս բանը.» ևն ևն այսպիսի միօրինակ ծոյլ փափաքներ։ Երբ տղայ մ'ընելու լինի այնպիսի փափաք մը, անտարակոյս վերջը դեղձանեկին նման ղըժբաղդ և յոռի վիճակի կ'հասնի, իր ղէմն եղնելով չարաչար և կեղծաւոր անձինը, որք կրնան հաւատացնել թէ՝ այն իղձով մէկն երջանիկ կ'լինի, մինչդեռ, ընդհակառակն, կեղծաւորութեան ղոհ լինելով՝ ապագային թշուառ և հէք կ'լինի դրկուելով ամէն տեսակ հաճոյքներէն։ Ուստի՝ անոնք որոնք նեղութեան մէջ կ'լինին և կամ ծուլամիտ են, թող ղղուչանան անմիտ փափաքներ և գործեր ընելէ, ապա թէ ոչ վերջն իրեն սուղի կը նստի ա՛նուշտ ղղջալով չարաչար կատարեալ հաւատկին մէջ։

Թարգմ. Անկ. Տ. Պ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ
Զմիւռնիւն

ՓՈՔՐԻԿ ՍԱՂՈՒԱՅԻՆ

Ա.

ՉՈՒ

Ո՛վ դու մանուկ ապերջանիկ, երթ ի Ֆրանսա,
Անօգուտ է քեզ իմ գորով, աղքատ եմ ես,
Ա՛յլուր վայելք, թըշուառութիւն միայն աստ կայ։
Գընա, տըղաս, վի պահանջէ շահըդ այսպէս.
Յորչափ կաթըս կըրցաւ ըլլալ քեզ բաւական,
Եւ կատարել գործ մ'օգտակար թեւերս կըրցան,
Անոյշ ժըպիտըդ տեսնելով չըզգայի ցաւ,
Ոչ ոք երբէք ինձի լսել յանդըգնեցաւ.
« Ֆու որդեկիդ մերժէ քաղցրիկ, սիրուն համբոյր »։
Բայց այրի եմ. ոյժն ըսպառի՛նդ ուրախութեան,
Դէպի ո՞ր կողմ վազեմ այստեղ, հիւանդ, տըխուր,
Ո՞ւրկից մուրամ, աղքատներէ՞ն մեզի նըման։
Թող մայրըդ հէք, Սավուացի դու պատանի.
Գընա, տըղաս, գընա, ուր որ Աստուած տանի.
Ցիշէ քո տուն, որչափ որ ալ հեռու ըլլաս.
Եկո՛ւր, զիս տե՛ս, մինչ չեմ Թողած զայն տակաւին.

Համբուրելով մայր մը կօրհնէ իրեն որդին·
Ուրեմըն Թող համբոյր մ'ըզքեզ օրհնէ, տըղաս ։
Սա բարձրաբերձ ըստուաը կաղնին ոմն կը տեսնե՞ս,
Ցուսամ Թէ մինչ անդ' տի կըրնամ ուղեկցիլ քեզ·
Հոն Թողի չորս տարի առաջ հայրըդ Թըշուառ,
Բայց, որդեակ իմ, նա չըդարձաւ այլ եւս իսպա՛ռ ։
Թէ ողջ ըլլար առաջնորդել քո մանկութեան,
Քո բաժանում լինձ չէր լինէր կըսկիծ այնքան,
Բայց չըկաս դեռ տաս տարեկան, անոք կերթաս·
Որչա՛փ պիտի աղօթեմ ես քեզի համար·
Ի՞նչ պիտ' ընես, Թէ քեզ Աստուած զօգնէ տըղաս,
Անօգնական չարագործաց մէջ անհամար,
Առանց մօրդ որ գէթ վարժեցնէր քեզ տանջանաց·
Քեզ պահելու համար ի՞նչու չունիմ ես հաց.
Բայց հնազանդինք Աստուծոյ, նա կուզէ այսպէս,
Երբ զիս Թողուս չըլլայ որ բնաւ արցունք Թափես ։
Պալատներու սեմոց վրայ գոհ երեւցիր միշտ,
Թերեւս երբեմն իմ յիշատակ քեզի տայ վիշտ···
Աւ ի սիրտիլ հարուստն, հարկ է երգել սակայն·
Երգէ ցորչափ չըվարես կեանք մի վըշտագին ։
Աւ կարասիդ եւ քու փոքրիկ մըկիկդ Աւլեան·
Կըրկնէ ճամբան, կըրկնէ երգերն այն սիրայիւն,
Ջորըս երբեմըն կերգէր մայրդ օրրանիդ վրայ ։
Նթէ լինձի առջի ուժըս տայինն հիմայ,
Անշուշտ քեզի կուղեկցէի բըռնաճ ձեռքէդ,
Բայց երեք օր չէի կըրնար գալ քեզի հետ,
Քեզ հարկ կըլլար լըքանիլ զիս անմիջապէս·
Սակայն ճըռնաճ տեղըս մեռնիլ կը տեսնէ՛մ ես ։
Մօրըդ վերջին խըրատները լըսէ հիմայ·
« Յիշէ Թէ զիս ուզեր որ քեզ Թողու Աստուած,
Թ'աղքատին լինչք արդիւնք են իւր աշխատանաց.
Միշտ հարուստէն հայցէ· յանուն Տեառըն նա տայ,
Հայրըդ կըսէր· երջանիկ լեր, երթաս բարեաւ ։
Սակայն արեւն ի մայր մըտնէր կամաց կամաց,
« Ալ ատենն է բաժնըւելու, » մայրըն ըսաւ,
Եւ տըղան մեծ կաղնեաց մէջէն յառաջ գընաց,
Քանի մ'անգամ դարձաւ, սակայն չըլացաւ բնաւ ։

Ա· ԿԻՐՕ Թարգմ· Գ. աղդ· ԱՐՇԱԿ Յ· ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԴԻՒՑԱԶՈՒՆՔ ԱԶԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

—

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՔ

(Շարունակուր. տես տետր 2)

Իակոյն կատարեալ ձեւափոխութիւն մի տեղի ունեցաւ Նորա վերայ, որ նախ և առաջ դինուց մարդ եղած էր։ Սիւլլի աշխատեցաւ և ելեւմտական դիտութիւններն լաւ ճանչնալու փափագը քաղաքագէտ մ'ըրաւ դինք։ Գիշերն, առանց հանգչելու, յաճախ իւր գրասեղանին առջեւ կաչխատէր և թագաւորն, այսչափ անձնուէր տեսնելով զայն, ամեն պարագայի մէջ իւր խորհուրդն կը հարցընէր։ Իւր ամբողջ կենաց մէջ կամ դէմինչ Լուի Ժ.Ի գահակալութիւնն, Սիւլլի երեք գլխաւոր նպատակներու հետամուտ եղան։ 1. Տրոց հաւաքումն և վաճառեալ կալուածոց գրաւումն։ 2. Հասոյթից աճումն։ 3. Ծախուց նուազումն։

Աչխատութեան մէջ քաջասրտութիւնն և յարատեւութիւնն երկու հազուագիւտ առաքինութիւնք, Սիւլլիի առաքինութիւնքն եղած են։ Երբ առաւօտուն ժամըն երեքին անկողնէն կ'ելնէր, կը սիրէր որ ամէն մարդ դիտնայ զայն։ Սոյն փոքրիկ տարութիւնն ունէր. բայց կարեւորն այն է որ դեռ արշալոյսն ծագելէ շատ կանուխ եւած կը լինէր պետութեան օգտին աչխատելու համար։ Յստակութիւնն, կանոնաւորութիւնն, աւտիկ իւր մտաց գլխաւոր յատկութիւնք։

Անտեղի չպիտի լինի նկարագրել աստ Սահմանադիր ժողովին ամենամեծ պերճախօսին, այսինքն երեւելին Միրապօի կեանքն։ Այս մարդն՝ որ այնչափ լաւ պաշտպանեց ժողովրդական դատն իրաւունքներն, երբ նորա վիճակը վտանգի մէջ էր։

Ծնաւ Կաթինէ, 1749ին։ Մանկութենէն սկսեալ իւր կանխատես խելացութեան ապացոյցներն տուաւ և իւր հայրը, որ բնաւ չէր սիրեր դինք և յաճախ կը պատժէր, այլ եւս անկարող եղաւ իւր յատկութիւնքն ուրանալու, «Այսպիսի խելացութիւն մի, յիշողութիւն մի և կորովութիւն մ'էր, որ կը յափշտակէր, կը հիացնէր և ահ կ'ազդէր։» Բարիզ՝ դինուորական վարժարան մի ղրկուելով, որ իւր պատիժներն աչակերտաց չինայելու համբաւն ունէր, պարզեց իւր բազմապատիկ յարմարութիւնքն և խորապոնս ուսաւ մաթեմատիքական ուսումներն, երաժշտութիւնն, երգն, դինավարժութիւնն, առանց հին լեզուներն զանց առնելոյ։ Տասն և ութ տարեկան եղած ժամանակ, արդէն բաւական բան դիտէր. Լամպէր զօրապետին դուռնդը ընդունուելու համար, բայց անդ, մի քանի երիտասարդական խենդութիւններ գործեց, իւր հայրն ձերբակալման դիր մի ստացաւ իւր դէմ, որ չնորհիւ Ռէի կղզւոյն մէջ բանտարկուեցաւ։

Երբ բանտէն ելնելու կարող եղաւ, Քօրսիկա մեկնեցաւ դրօչակրի աստիճանաւ։ Իւր լուրջ ուսմանց համար ունեցած սէրը մղեց զայն Քօրսիկայի մի պատմութիւնն գրելու ուր կը յայտնուէր արդէն իւր տաղանդութիւնն որ և է բանաւորական մի դրութեան դէմ։ Յետոյ քաղաքական անտեսագիտութեամբ զբաղեցաւ, բայց իւր ընակիր վարքն չկարողացաւ իւր հօր տը Միրապօի մարքիզին դութը շարժել։ 1771ին Արքունեաց ներկայացուելով, ամէն մարդու սիրելի եղաւ։ Այս բան մարքիզին անձնասիրութիւնն չողոքորթելով, իւր խստութիւնն եւս քիչ մի մեղմացաւ։

Միրապօ Բրօվանս երթալ պարտաւորեցաւ և վերադարձաւ Օր. որ Բօվկի որ Մարինեան մարքիզին ապչկան հետ նշանուած։ Սոյն միութիւնն անախորժ երեւեցաւ մարքիզին որ անբաւական եկամուտ մի միայն տուաւ երիտասարդ ամուսնացելոյն և որովհետեւ Օրիորդ որ Բօվկ եւս դոյզն թոշակ մի կընդունէր, Միրապօ իւր բանտարկութիւնն նոր գործ մի ներշնչեց իրեն, որ է «Փորձք ի վերայ բըռնաւորութեան։» Հապիւ ազատութիւն տրուած էր իրեն, երբ մենամարտեցաւ իւր քրոջ որ Բապրի մարքիզուհւոյն պատիւը պաշտպանելու համար։ Մարքիզին բարկութիւնն չարժեց, որ երկրորդ անգամն ըլլալով բանտարկել տուաւ զայն։

ՄԻՐԱՊՕ

պօ միշտ գործունեայ, երկրագործական աշխատութեանց ձեռնարկեց իւր դրամական նեղութիւնքն նուազելու յուսով. կործանեցաւ յետոյ պարտքերու տակ մըտաւ և իւր ընտանեաց հանգստութիւնն խանգարեցաւ բոլորովին։ Իւր երկրորդ անգամ ձերբակալման գիր մը ստացաւ և յետոյ բանտարկուեցաւ Մանօքի մէջ։ Իւր բանտարկութիւնն նոր գործ մի ներշնչեց իրեն, որ է «Փորձք ի վերայ բըռնաւորութեան։» Հապիւ ազատութիւն տրուած էր իրեն, երբ մենամարտեցաւ իւր քրոջ որ Բապրի մարքիզուհւոյն պատիւը պաշտպանելու համար։ Մարքիզին բարկութիւնն չարժեց, որ երկրորդ անգամն ըլլալով բանտարկել տուաւ զայն։

Կը տեսնուի թէ այսպիսի գոյութեամբ մի աշխատելու համար, այսպիսի քաջասրտութիւն մի հարկ եղաւ իրեն, որոյ չատ քիչ մարդիկ կարող պիտի լինէին։

Մի դիպուածի պատճառաւ, որ ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց, յաջողեցաւ փախչիլ և Ամթերտամի մէջ ապաստանիլ։ Անդ գրական աշխատութեանց պա-

բապեցաւ, գիրքեր գրեց, որք ոչինչ կը յաւելուն իւր փառաց վերայ, և Թշուառ կեանք մի վարեց· վերջապէս Ֆրանսական դեսպանին հրամանաւ ձերբակալուեցաւ, Բարիզ բերին զայն վերստին և Վէննաի ամրոցին մէջ փակեցին, ուր մնաց մինչեւ 1780։ Անգղիերէն, Իտալերէն, Սպաներէն ուսաւ անդ և հին պատմութիւններն մեկնեց, մանաւանդ ԶՏիտոս, Լիվիոս։

Հակառակ սոյն տարօրինակ դիպուածոց, հակառակ այսչափ խանգարեալ դոյութեան մի խռովութեան, Միրապօ չը դադրեցաւ երբէք իւր միտքն ուսմամբ և խորհրդածութեամբ մշակելէ։

Երբ Բրօվանսի Էքս քաղաքին ժողովրդական դասէն երեսփոխան կոչուեցաւ, իւր ճչմարիտ ասպարէզն սկսաւ։

Բարիզ հասած ժամանակ իւր դաղափարներն բոլորովին կազմուած էին արդէն, խորագոյնս խորհած էր Ֆրանսայի վիճակին վերայ։ Ժողովն դեռ չմտած իւր դաղափարներն տարածուած էր արդէն, ուստի աղնուականք և կղերականք սաեւ սկսան զայն։ Այս բանն չարգիլեց զայն ազգին ներկայացուցչաց անբռնաբարութիւնն յայտարարելով քաջալերելու ժողովրդական դասն։

Խորհրդարանի ծոցին մէջ իւր կեանքն հանապազօրեայ պայքար մի եղաւ, պայքար եռանդուն և դիւրայոյզ։ Աղնուականք և ձախակողմեանք միանգամայն յարձակեցան իւր վերայ, բայց նա միշտ անդուդական ներճախօս և հմուտ քաղաքագէտ մնաց...։

Անհանդստութիւնն, աչխատութիւնն կուսակցական պայքարներն մաշեցին իւր կեանքն և անկարող րրին գինք երկար ժամանակ իւր յաջողութիւնն վայելելու։ Մահուան անկողնոյն մէջ, ըսաւ իւր չուրջն դանուողներուն։ «Եթէ ասրէի, կարծեմ թէ միշտ պիտի պատճառէի բիթի։» Կը գուշակէր Անգղիոյ դերն յեղափոխութեան ժամանակ և կը ցաւէր իւր մահուան վերայ, որովհետեւ անկարող պիտի լինէր այլ եւս յանկոյս Մանչի պետական անձին ծրագիրներն իդերեւ հանել։ Միրապօ ճչմարիտ մաշեցաւ չափազանց աչխատութեան պատճառաւ։

Ներկայ երեւելի քաղաքագիտաց դասուն կը վերարերի նաև Տիւֆօր, որ նըշանաւոր է իւր անսպարտելի յամառութեամբ և ուղիղ ու հաստատուն դատողութեամբ։

ՏԻՒՖՕՐ

Տիւֆօր, 1798ին ծնաւ Վիգլի օթեւանին մէջ ի Ալենթօնաժ, ոչ հեռի այն ուղիէն, որ Ֆօվէ Մաժան կը տանի։ Անդ է որ մեծցաւ, անդ է որ կը գար անցընել այն պարապոյ ժամերն, զորս կը թողուր իրեն քաղաքական կեանքն։ «Ապրելով կ'ըսէր, իւր պարտէզին ծաղկանց հետ, միշտ ձեռք ունենալով յատոցիկն և ցնցուղն։»

Իւր հայրն ուզեց մեծ մարդ մի ընել զայն, և այն նպատակին հասնելու համար, ամենադառն զրկանաց հանդուրժեց։ Տղան վանտօմի վարժարանն ղրկեց, արձակուրդի ժամանակ, Տիւֆօր, հայրենի տունն վերադառնալով, ամբողջ օրեր չտեմարանին մէջ կ'անցնէր, մաքսատան հին հաշիւներու միջեւ, « Ջորս մեծ ախորժանօք կ'ընթեռնուր և՝ կը լափէր ։» Դպրոցական կեանքն աւարտելով Բարիզ եկաւ, իրաւագիտութիւն ուսանելով հանդերձ, վիլմէնի վարժարանին մէջ գրականութեան կը հետեւէր, Ռասին և տիկին սը Սեվինեէ կը կարդար, Մօնթէսքիէով « կը սնանէր ։ »

Թարգմ. ֆրանս. Կ. ԳԱՐԱԿԻԻԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՊԱՏԱՍԽԱՆՔ ԲՈՒԲԱՍՏԱՆԻ

Պարոն Մ. ի Գաստը-գիւղ։ Թիւ 1 հանելուկը թէեւ լուծած էիք, բայց Բուրաստանի Պօլսեցի բաժանորդը իրաւունք չունենալուն համար սոյն մրցման մասնակցիլ, ձեր անունն չենք կարող ի չար լուծողաց հրատարակել։

Մ. Ռ. Ս. յիւսկիւտար, ճիշդ չէ ։ Ղըրլճած « Զաւարճալի պատմութիւնն» պիտի հրատարակուի, բայց կը խնդրենք որ եթէ ուրիշ անգամ նոյնպիսի գրութիւններ ղրկէք, աւելի մաքուր գրէք ։ Հակառակ պարագային մէջ չենք կարող հրատարակել։

Ս. Յ. Թ. Զմիւռնիա ։ Սիրով կը հրատարակէինք եթէ չատ պարզ չլինէր, չնայեցէք աւելի սիրունն ընտրել։

ԼՈՒԾՈՒՄՆ ԹԻՒ 2 ՀԱՆԵԼՈՒԿԻ

Մարդ
Դրամ
Մայրդ
Մարմ
Մարմա
Թարմ
Փարթամ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ 3

Այսօր գտայ ես տուպի մը
Արտորալով զայն բացի
Առի գացի ղըրացնոյս
Ամենուն մաս մաս բաժնեցի։
Ամենն առին իրենց բաժին
Կարմիր ու սեւավ կը կխուռին
Աս ի՛նչ խորոտ բան է կ'ասեն
Եկէք բաժնենք, ոսկորը մըսեն
Երբ բաժանումն ի գործ դրին
Գտան չորս հայր, չորս որդի,
Ու չորս ալ ղըստրիկ։

ԲՈՒԲԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Կը հրատարակուի տեսր առ տեսր 16 երեսէ բաղկացեալ ։ — 24 տետրին գինն է 2 արծաթ մէճիտ Պօլսոյ համար ։ — 4 րուբլի Ռուսաստանի համար ։ — Գաւառաց համար 45 գահ. մէճիտ։ — Մէն մի տետրակին գինն է 100 փարայ ։

Բաժանորդագրութեան տեղերն են՝ կ. Պոլիս, Ատրեանց-գէյ — Արժ. Ղեւոնդ քհ. Փափազեան Պոսնա — Մեծ. կարապետ էֆ Մկրտչեան Բաղչէ. — Մեծ. Ս. էֆէնտի Աբրիսարեան. Եըզիլ. — Մեծ. Մինհրան էֆ. Ադոսրեանց. Ե-գիւղ. — Մեծ. Նազարէթ էֆ. Բագլեան Զօֆ-ընէ. — Աղնիւ Պ. Հրանտ Մ. Մամուրեան Թէֆէրիւ. Մեծ. խմբագր. Աղբիւր Հանդիսի Մարլը. — Արժ. Ղեւոնդ քհ. Տ. Նահապետեան Մարզուան — Մեծ. Յ. էֆէնտի Թ. Քահանեան Սնբոսդիւ. — Մեծ. Յարութիւն էֆ. Բարունակեան Նիկոմիդիա. — Մեծ. Յակոբ էֆ. Տ. Աղարեան Ռոսդոսդոյ. — Մեծ. Յարութիւն էֆ. Թէմիրեան Սմիռն. — Մեծ. Լ. Եդուարդ էֆ. Մուրատեան Մանիսա — Մեծ. Մկրտիչ էֆէնտի Դերձակեան Սէմֆերօբօլ. — Արժ. Օգոստոս քհ. Կոպչաքճեանց Տրապիզոն. — Մեծ. Մինհրան էֆ. Քիւրքճեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ — ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՏԵՕՎԼԵԹԵԱՆ
Տպագր. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ— Պոլիս, Խսքի Զապթիյի ճատտեսի, թիւ. 63